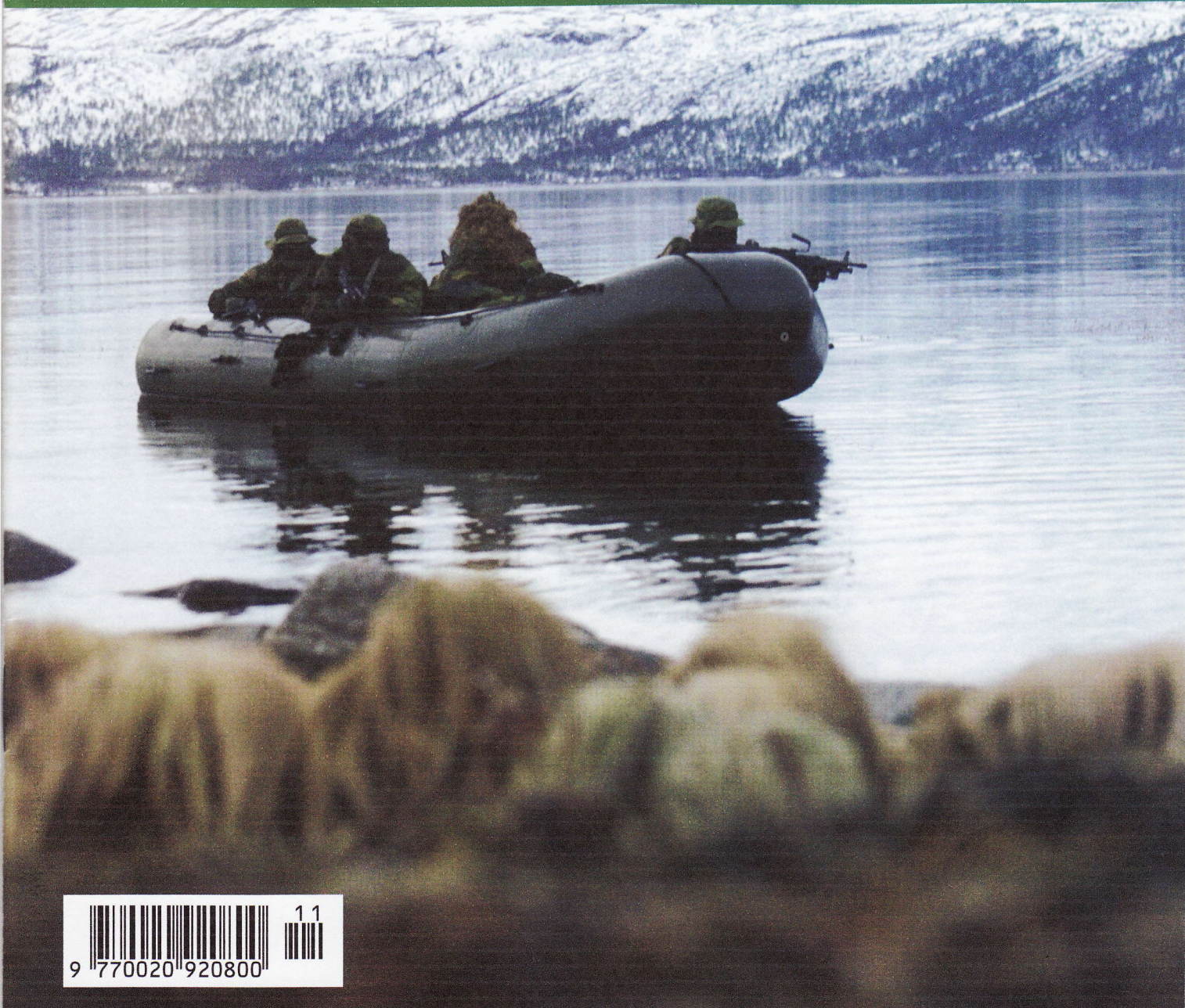

Norsk Militær

TIDSSKRIFT

Utgitt av Oslo Militære Samfund • Årgang 175 nr. 11 2005 • Kr. 30,-

Norsk Militært

TIDSSKRIFT

Norsk militært Tidsskrift skal ved selvstendige artikler og sitt øvrige innhold fremme militære, militærvitenskaplige og totalforsvarsmessige interesser og studier.

Redaktør

Generalmajor Gullow Gjeseth
Tollbugt. 10, 0152 Oslo
Tlf: 23 09 38 54 / 22 33 62 33, Privat: 67 14 06 61
Fax: 22 42 87 87
E-mail: nmt@nor-miltids.com
Privat: gullow@online.no

Annonser

Ekspedisjonen
Abonnementer og ekspedisjon
Som redaktør

Kontortid: mandag-tirsdag 08.30-15.00.
Bankgiro 7874.05.96.410

Tilsynskomiteen for Norsk Militært Tidsskrift

Stabsjef	Svein. Rollvik
Oberst	Odd Magne Knævelrud
Flaggkommandør	Erik Magnussen
Oberst	Rune Bjerkås
Major	Tomod Heier

Varamenn

Forskningsj.	Vidar S. Andersen
Oberstløytnant	Gjermund Eide
Major	Harald Høiback
Kommandørkaptein	Luoise Bastviken
Kommandørkaptein	Irene Isfeldt

Revisor

Deloitte & Touche, Statsautoriserte revisorer ANS

Tidsskriftet utgis i 10 månedlige hefter.
Abonnementspris 2004: kr 300,- pr år, kr 400,- for utland.
Enkelthefter kr 30,-.

Oslo Militære Samfund

Myntgt 3, 0151 Oslo
Mail: oslomilsamfund@oslomilsamfund.no
Bankgiro 78740596410 eller 50100565754
Formann: Flaggkommandør Lars J. Fleisje
Intendant: Kaptein Anders Nenseth
Henvendelser om medlemskap, kontingent:
Tel: 23 09 88 79 / 22 42 72 62
E-mail: anenseth@mil.no

Kontingenter OMS:

- stabsoffiserer og sivile medlemmer bosatt i Oslo-omr kr 660,- pr år
- subalterne og pensjonister kr 540,- pr år
- medlemmer bosatt utenfor Oslo-omr kr 360,- pr år

Oslo militære Samfunds Selskapslokaler

Vertskap: Direktør Jon Øvrehus
Tlf: 22 42 12 12 (09.00-15.00) henv. om leie av lokaler, menyer og lignende.

Trykk: Hestholms Trykkeri as

Forsidefoto: Marinejegerne under øvelse. Foto FMS

Innhold

<i>Espen Skjelland: Ubalanse mellom usikkerhet og fleksibilitet i forsvarsplanleggingen</i>	s.4
<i>Nils Marius Rekkedal: Urban krigføring</i>	s.10
<i>Jørgen W, Eriksen: Ulikt kunnskapssyn mellom befalskategoriene</i>	s.16
<i>Odd Gunnar Skagestad: Ytringsfrihet til besvær</i>	s.22

NMT Bøker s. 28

NMT Nytt s. 34

Norsk Militært Tidsskrift betinger seg retten til å lagre og utgi alt stoff i tidsskriftet i elektronisk form. Innsendte manuskripter må også kunne leveres fra forfatteren i elektronisk form enten på diskett eller via e-mail.

e-mail: nmt@nor-miltids.com
eller: gullow@online.no

Ytringsfrihet til besvær

**"Men vi e' ganske mange, og du e' berre ein.
Di meining er dessverre kun skjinn og bein!
Men vi har fett på knokane, e' stor' og sterk' i krokane,
Og vi har lært å lyda vår kaptein"**

1

Med sin sang "*Fett på knokane*" satte popgruppen "Vestlandsfanden" i sin tid i burleske vendinger søkelyset på ytringsfrihetens kår, - slik den nådeløse virkelighet skapes og målbæres når samfunnet tillater maktens språk å føre ordet. En gjengs definisjon på ytringsfrihet finner vi i Den Européiske Menneskerettighetskonvensjon av 4. november 1950, som fastslår at:2

"Enhver skal ha rett til ytringsfrihet. Denne rett skal omfatte frihet til å ha meninger og til å motta og meddele opplysninger og tanker uten innblanding av offentlige myndigheter og uten hensyn til territoriale grenser".

Deretter anviser Konvensjonen en begrensning som i sine praktiske konsekvenser kan være betydelig:

"Denne artikkel skal ikke være til hinder for at en stat kan gjøre kringkasting, televisjon eller kinoforetagender til gjenstand for en lisensiering".

Ytringsfrihet er bra, - dét er noe stort sett alle nordmenn er enige om. Rimeligvis, for vi er et lovlydig folkeferd, og ytringsfriheten er ikke bare hjemlet i Menneskerettighetskonvensjonen - den er endog nedfelt i selveste Grunnloven. Følgelig er ytringsfrihet OK, iallfall så lenge ikke noen yrter noe som vi ikke liker. Da er det *misbruk* av ytringsfriheten, og denslags skal vi ikke ha noe av.

Slik må man tolke resultatene av den spørreskjemaundersøkelsen som TNS Gallup ifjor høst utførte på oppdrag for norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Undersøkelsen ble presentert og kommentert i en stort oppslått artikkel i *Aftenposten* 29. juli i år.3 Det fremgår her at av et representativt utvalg på 1404 personer i alderen 18-79 år svarte 76,9 prosent at de vil nekte nazister å holde offentlige møter. Likeledes mener respektive 67,5 prosent og 54,9 prosent at henholdsvis rasister og muslimske fundamentalister ikke bør få lov til å samles på samme vis, mens kategoriene høyreekstremister, kristne fundamentalister, venstreekstremister og kommunister gjøres gjenstand for tilsvarende bedømmelse av henholdsvis 43,6 prosent, 37,2 prosent, 29,9 prosent og 24,7 prosent av de spurte. Bare 20,3 prosent mener at alle bør få lov til å holde møter.

Forsamlingsfriheten er sammen med trykkefriheten en integrert del av vår grunnlovsfestede ytringsfrihet. Men hele åtti prosent av befolkningen mener altså at vi bør ha strengere grenser for ytringsfriheten enn hva Grunnloven åpner for idag. Som det sammenfatningsvis heter i *Aftenpostens* overskrift: "*Ja til mindre ytringsfrihet*". I sin lederartikkel om saken 31. juli kommenterer avisen de holdninger som undersøkelsen har avdekket, som "*Oppsiktsvekkende intoleranse*".

Men hva sier egentlig Grunnloven om saken? Svaret finner vi i § 100, som inntil ifjor (uendret fra 1814) hadde en relativt grei, oversiktlig og noenlunde forståelig ordlyd:

"Trykkefrihed bør finde sted. Ingen kan straffes for noget skrift, af hvad Indhold det end maatte være, som han har ladet trykke eller udgive, medmindre han forsætlig og abenbare har enten selv vist, eller tilskyndet andre til, Ulydighed mod Lovene, Ringeagt mod Religionen, Sædelighed eller de konstitutionelle Magter, Modstand mod disses befalinger, eller fremført falske og ærekrænkende Beskyldninger mod Nogen. Frimodige Ytringer, om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand, ere Enhver tilladte".

Man skulle tro at dette var en bestemmelse som det fortsatt skulle være mulig for det norske folk å leve med, men det skulle etter hvert vise seg at våre øvrigheter mente noe annet. Kan hende hadde man sett seg lei på at folk ytret seg i tide og utide, særlig om statsstyrelsen, men stundom også om andre gjenstander. På tampen av det 20. århundre tok iallfall staten affære ("tok ansvar", som det heter i tidsriktig sports- og kulturjournalistikk) og nedsatte en *Ytringsfrihetskommisjon* for å få skikk på disse utvekstene. Ved terskelen til det 21. århundre verserte det således forlydender (spøkefulle, men med overtoner av alvor) om at Ytringsfrihetskommisjonen i fruktbart samvirke med den såkalte *Verdikommisjonen* (er det noen som husker den?) ville sørge for at fremtidige frimodige ytringer ikke skulle misbrukes til å mål-bære annet enn politisk korrekte verdier ... 4

Spøk til side: Et prinsipielt problem ved nedsettelse av en kommisjon av denne karakter er at det i bunn og grunn vil bestå en eksistensiell interessekonflikt mellom på den ene side individents praktisering av sin rett til å ytre seg fritt, og på den annen side statsmaktens bekvemmelighetshensyn - dens tilbøyelighet til å foretrekke å kunne utøve sine funksjoner uten å genereres av nærgående kritikk. I den grad en slik kommisjon blir bemannet med representanter for statsmaktens eget apparat - eller med aktører som står dette apparat nær - vil det ligge en latent kime til en klassisk "bukken-og-havressekken"-situasjon. I hvilken grad dette gjorde seg gjeldende for Ytringsfrihetskommisjonens vedkommende, skal det ikke spekuleres over her. Det skal imidlertid bemerkes at statlig ansatte og/eller statslønnede utgjorde tre fjerdedeler av de ialt 16 personer som oppnevnt som medlemmer av kommisjonen da denne ble nedsatt 23. august 1996.

Når så er sagt, skal det også erkjennes at Ytringsfrihetskommisjonen åpenbart tok sin oppgave alvorlig nok. At den leverte et grundig, seriøst og øyensynlig samvittighetsfullt arbeid, synes å fremgå av kommisjonens innstilling, som er å lese i et omfangsrikt dokument i serien Norges Offentlige Utredninger, med kodebetegnelsen NOU 1999:274. 5

AV: ODD GUNNAR SKAGESTAD

Sakens videre forløp avspeiler en tilsvarende grundighet fra våre myndigheters – de utøvende såvel som de lovgivende – side. Med utgangspunkt i kommisjonens utredning, dens forslag til ny grunnlovsbestemmelse om ytringsfriheten samt den påfølgende høring som utredningen ble gjort gjenstand for, ble det lagt frem to stortingsmeldinger om saken – henholdsvis St.meld. nr. 42 (1999-2000) og St.meld. nr. 26 (2003-2004). 6

På grunnlag av disse omfattende forarbeidene foretok Stortinget i 2004 en gjennomgripende endring av Grunnlovens § 100. I tillegg til de opprinnelige formuleringer – som nå fremstår i ny form, radbruket til henimot det ugjenkjennelige – er paragrafen utvidet med en rekke nye elementer, slik at den totalt er ca. tre ganger så lang som før. Dette ble ifølge

Aftenpostens ovensiterte lederartikkel, gjort ”med sikte på å styrke den enkeltes rett til å ytre seg fritt, uten frykt for represalier”. En betryggende tanke, men medfører den riktighet? Ved gjennomlesning av den nye teksten sitter man igjen med et beklemmende inntrykk av at den nye paragrafen ikke innebærer noen styrkelse av ytringsfriheten, men tvertimot en svekkelse. De mange nye og ordrike formuleringene har gjennomgående kvalifiserende karakter, hvor det i punkt for punkt og i ulne vendinger (”særlig tungtveiende hensyn” m.v.) gis uttrykk for de begrensninger våre lovgivere mener ytringsfriheten bør være undergitt. Og når vi kommer til paragrafens siste ledd, ser vi at temaet ikke er ytringsfrihet i det hele tatt, men statens oppgaver. Her heter det at ”*Det paaligger Statens Myndigheter at lægge Forholdene til rette for en aaben og oplyst offentlig Samtale*”. At det er en statlig oppgave å legge premissene for den offentlige meningsdannelse, er en konstruksjon som vi kjenner fra totalitære samfunn – stater utstyrt med særskilte ”informasjonsdepartementer” o.l. for slike formål, med andre ord land som det ikke burde være naturlig å sammenligne seg med.

La oss dvele et øyeblikk ved selve ytringsfrihetsbegrepet: Hva er poenget med å gi ytringsfriheten et særskilt, endog grunnlovsfestet, rettsvern? Det er *ikke* for å beskytte din adgang til å kalle naboen et rasshøl, eller for å gi journalister lov til å fremsette usanne og krenkende beskyldninger mot navngitte personer. Det er ikke for å oppmuntre godtfolk til å ”banne i kirken”, - hverken i konkret eller overført betydning. Det er heller ikke for å gi maksimalt virkerom for pornografi, blasfemi eller hatefulle uttalelser. Det er ikke engang – som noen øyensynlig måtte mene 7 - for å gi såkalte ”standup”-komikere en spesialpatentert hjemmel for å vise sitt publikum akterspeilet. Det er viktig å minne om dette, fordi mye av den debatt som fant sted i 2002-2004 (både den offentlige debatt som utspilte seg i media, og de interne overlegninger som er nedfelt spesielt i St.meld. nr. 26) omkring den foreslåtte grunnlovsendring, nettopp hadde fokus på injurie-dimensjonen og tildels sensurproblematikken. Men i den grad det måtte være behov for lovregulering på slike områder, vil dette behovet kunne ivaretas innen rammen av det øvrige ordinære lovverk. Dette er forhold som ikke naturlig hører hjemme i et lands forfatning – dets konstitusjon.

Det er i egenskap av ytringsfrihetens karakter av grunnleggende menneske- og borgerrettighet at den bør være nedfelt i et lands skrevne forfatning. Ytringsfriheten er først og fremst – ved siden av *rettsikkerheten* – det viktigste vern borgerne, dvs. du og jeg, har mot maktovergrep fra myndighetenes side. 8 Mer spesifikt – ut i fra den situasjon som rådet i 1814 – var det makt-påliggende med en bestemmelse som kunne sikre at landet fikk et uavhengig embetsverk, ikke gjennomsyret av servilitet og feighet. Eidsvollsmennene så fordelene med å gi landet en embetsstand som rakrygget kunne motstå kongemaktens tilbøyeligheter til å tilta seg beføyelser som kunne undergrave Stortingets autonomi og Grunnlovens ukrenkelighet. Det blir likevel for snevert å tolke § 100 utelukkende som et tids- og situasjons-betinget tiltak. Et viktig hensyn ved å verne om embetsverkets integritet, var - og er - samfunnets behov for et faglig korrektiv til statsmaktens utøvelse av dens funksjoner. Derfor måtte ytringsfriheten sikres slik at statsansatte skulle kunne fremføre sine meninger uten frykt for jobbene sine. I så måte er ytringsfriheten

ikke bare et uttrykk for et liberalt samfunns toleranse overfor ”avvikere”, men en praktisk sikkerhetsventil for et rasjonelt fungerende samfunnssystem.

Spørsmålet om *lydighet mot statsmakten* – representert ved de bud som måtte utgå fra de politiske aktører som til enhver tid måtte være husvarme på samfunnets kommandohøyder, er en klassisk problemstilling – også for de enkeltindivider og det sivile samfunns organisasjoner som ikke står i et ansettelses- eller kontraktsforhold til staten. Spesielt for kirkesamfunn og religiøse organisasjoner kan Mesterens ord om å ”gi keiseren det som keiserens er og Gud det som Guds er” presentere et moralsk dilemma såvel som et etisk tankekors – ikke bare i forhold til en tyrannisk eller totalitær statsmakt, men også hva angår de eventuelle forpliktelser overfor et regime med demokratisk legitimitet. 9 For personer i offentlig tjeneste – og det har etter hvert kommet til å gjelde stadig flere – er dette imidlertid ikke bare et spørsmål om etikk. Det gjelder også karrierehensyn og frykten for represalier – eller for å sette det på spissen, selve levebrødet.

Den viktigste bestemmelsen i vår Grunnlovs gamle § 100 er derfor den siste setningen: ”*Frimodige Ytringer om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand ere Enhver tilladte*”. Denne er faktisk beholdt uendret i den nye paragrafen, som imidlertid – i motsetning til den gamle – også inneholder en viktig unntaksregel i form av følgende tilføyelse: ”*Det kan kun sættes slige klarlig definerede Grændser for denne Ret, hvor særlig tungtveiende Hensyn gjøre det forsvarlig holdt op imod Ytringsfrihedens Begrundelser*”. Hva slags ”tungtveiende hensyn” man har i tankene, er uklart, men det er tindrende klart at dette innebærer en vesentlig uthuling av ytringsfriheten. Mer spesifikt betyr denne tilføyelsen en klar advarsel til statens ansatte mot å gi uttrykk for synspunkter som måtte avvike fra de til enhver tid aksepterte.

Dette siste er egentlig ikke noe nytt. Allerede i den såkalte ”munnkurvstriden” i 1986-87 knesatte daværende forsvarsminister Johan Jørgen Holst doktrinen om at ”uskrevne regler” går foran lovfestede bestemmelser når det gjelder grensene for militærpersoners adgang til å ytre seg i det offentlige rom. Da dette begynner å bli en stund siden, kan det være nyttig kort å rekapitulere hva striden gjaldt og hvilket forløp den fikk: 10

Ved et foredrag for ”Folk og forsvar” i Brumunddal 16. desember 1986 gikk Holst ut med en advarsel til ”militære myndigheter” om grensene for ytringsfrihet. Den 22. desember utdypet han dette i en artikkel i *Aftenposten*, og kom igjen tilbake til spørsmålet i et foredrag for Oslo Militære Samfund 12. januar 1987. Forsvarsministeren hadde tre ankepunkter; (1) Offentliggjørelsen i oktober 1986 av ”Forsvarsstudien 85”, hvor forsvarssjef Fredrik Bull-Hansen krevde sterkere konsentrasjon av forsvarsressursene for at både Sør- og Nord-Norge skulle kunne forsvares samtidig; (2) Forsvarssjefens foredrag i Oslo Militære Samfund 1. desember samme år; og (3) Forsvarssjefens uttalelser om økonomi på et årsmøte i et av befalsforbundene. Holsts utspill førte til en livlig pressede-batt, og Befalsforbundet tok til orde mot Holst etter at han offentlig benyttet nedsettende uttrykk om Forsvarets militære ledelse. I pressen ble det vist til at Holst selv i et foredrag 17. august hadde oppfordret den militære ledelse til å delta i offentlig debatt. Den 9. januar klaget *Aftenposten* til Kongen i statsråd – med hjemmel i Offentlighetsloven - over at forsvarsministeren hadde avslått å gi innsyn i en korrespondanse mellom ham og forsvarssjefen om grensene for militær ytringsfrihet. *Aftenpostens* anke om innsyn ble 7. februar avslått av Regjeringen, som begrunnet avslaget med en skjønsmessig unntaksbestemmelse til Offentlighetsloven. I en felles presseuttalelse 11. februar uttalte Holst og Bull-Hansen at de hadde snakket sammen, og funnet frem til en ”gjensidig forståelse”. Saken ble imidlertid tatt opp i Stortingets forsvarskomite, og både forsvarsminister og forsvarssjef ble bedt om å klargjøre sine syn. Den 1. juni 1987 ble ”Munnkurvstriden” debattert i Stortinget, hvor flere talere ytret sterk kritikk av forsvarsministeren. Fra borgerlig hold ble det fremholdt at man

burde tåle utvidede rammer for militær ytringsfrihet. Noen konklusjoner av betydning synes det imidlertid ikke som man i etterhånd har kunnet trekke av "Munnkurvstriden", ut over nokså trivielt å konstatere den vedvarende gyldighet av aksiomet "makta rår".

En analog sak utspilte seg senhøstes 2001, da førstestatsadvokat Lasse Qvigstad skrev en artikkel med enkelte forsiktig kritiske synspunkter på amerikanske myndigheters håndtering – i kjølvannet av terroraksjonene 11. september samme år - av visse rettssikkerhetsspørsmål. Førstestatsadvokaten tjenestegjorde på dette tidspunktet midlertidig som spesialutsending (justisråd) ved Norges ambassade i Washington. Artikkelen inneholdt (skulle det senere vise seg) intet som kunne fremstilles som brudd på skrevne rettsregler – det være seg Lov om forsvarshemmeligheter, Sikkerhetsinstruksjonen eller Beskyttelsesinstruksjonen, ei heller noen synspunkter som stod i åpenbar motstrid til hva man med et noe ullent uttrykk gjerne benevner som "offisiell norsk politikk". En slik meningsytring fra en person i en slik stilling ble likevel ansett som såpass lite ønskelig at Qvigstad ble nektet å offentliggjøre den. Vel å merke så lenge det varte, for artikkelen ble trykt som kronikk i Aftenposten allerede 2. januar 2002 – umiddelbart etter at forfatteren hadde fratrudd stillingen i Washington og vendt hjem til sitt embete som førstestatsadvokat.

Fra de overordnede myndigheters side kunne det fremføres gode grunner for i angjeldende sak å sette munnkurv på en skriveglad embetsmann. Det ble da også gjort. De konkrete argumenter skal ikke drøftes nærmere her. På det prinsipielle plan innebar saken imidlertid at våre myndigheter nok en gang valgte å stadfeste Holst-doktrinen om at visse uskrevene regler – denne gang omtalt som "lojalitetsprinsippet" og "innordningskravet" - har forrang fremfor de lovfestede bestemmelser når det gjelder grensene for hva som kan ytres offentlig. 11

Det er denne doktrinen som nå er nedfelt i selve Grunnloven. Derfor står også vår nåværende forsvarssjef, general Sverre Diesen, på trygg grunn i forhold til Grunnloven, når han i sin tiltredelseserklæring i april i år krevde "mindre lobbyvirksomhet fra sektorinteressene og større lojalitet til helheten". 12 General Diesen uttrykte seg for anledningen såvidt forsiktig at det knapt kunne utlegges som noen konkret "munnkurv-trusel", men forsvarssjefens utspill (sammenholdt med utsagn fremkommet i annen sammenheng) ble likevel fra flere hold tolket som signal om en skjerpet restriktiv praksis. 13 I sin kommentar til Diesens visjoner anførte således Aftenposten på lederplass 2. april at

"hvis han vil kneble den faglige debatt innad – det finnes faktisk mange synspunkter som ikke bare kan avfeies som lobbyvirksomhet og sektortenkning - er det fare på ferde. Det norske forsvar bør speile de grunnleggende verdier i det norske samfunn. En av dem er nødvendigheten av åpen debatt. Vi håper ikke den nye forsvarssjefen setter likhetstegn mellom faglig uenighet og *illojalitet*". 14

Forsvarssjefen har – i skrivende stund – forlenget rukket å bli varm i stolen, og det kan være betimelig å stille spørsmålet om han har innfridd de fromme forhåpninger som Aftenposten målbar ved hans tiltredelse. Noe av svaret tør være å finne i en debattartikkel i Aftenposten 14. oktober 2005, signert brigader Geir Anda, sjef for presse- og informasjonsavdelingen i Forsvarsstaben og som sådan forsvarssjefens fremste talerør. 15 I artikkelen går brigadøren til felts mot TV 2, som angivelig skulle ha "gjort energiske forsøk på å lage en sak ut av at Forsvarssjefen skal ha fratatt norske offiserer deres demokratiske rettigheter ved å nekte dem å uttale seg om politiske spørsmål". Artikkelen inneholder blant annet en ordrett gjengivelse av det direktiv som forsvarssjefen har gitt alle Forsvarets avdelingsjefer i den forbindelse. Direktivet lyder som følger:

"Forsvarets personell skal ikke som enkeltpersoner i tjenestelig sammenheng uttale seg om spørsmål av primært politisk karakter. Spørsmålet om hvilke operasjoner Norge skal delta

i berører i den sammenheng selve kjernen i det som må ansees for å være politiske beslutninger. De formelle militærfaglige råd i denne forbindelse gis av forsvarssjefen til Regjeringen, og bygger på militærfaglige vurderinger knyttet til slike forhold som våre Styrkers tilgjengelig og egnet, mandatets hensiktsmessighet, operasjonenes risiko, Kommandoforhold, den operative utviklingen i de operasjoner vi deltar i etc. Enhver offiser kan også uttale seg om rent faktiske, fagmilitære forhold i kraft av sin tilling eller kompetanse der dette naturlig kommer inn under hans eller hennes tjenestestilling. Eksempler på slike militærfaglige spørsmål kan være ulike militære kapasiteters egnet i forhold til ulike oppdrag og operasjoner, militærmaktens muligheter og begrensninger generelt, hvilke kapasiteter og hvilken kompetanse Forsvaret innehar på ulike områder mv. Militært personell kan imidlertid ikke gå ut i mediene i tjenestelig sammenheng med normative standpunkter om hvilke operasjoner Norge bør eller ikke bør elta i. Dette vil i enhver situasjon være vurderinger som det er opp til politiske myndigheter å foreta. Denne begrensningen har selvsagt ingenting å gjøre med offiserers adgang til å delta i samfunnsdebatten med politiske standpunkter, hverken generelt eller i forsvars- og sikkerhetspolitiske sammenhenger. Imidlertid må det da skilles mellom hva man uttaler seg om i uniform og i kraft av sin stilling, og hva man sier som privatpersoner med et politisk engasjement. Forsvarets sjefer pålegges å presisere dette for alt militært personell".

En sterk tekst – med en detaljeringsgrad som kan synes omvendt proporsjonal med presisjonsnivået, om man skulle ønske å forlyste seg med en smule polemikk. Men dette er ikke en sak som er egnet til å fremkalle lystighet. Med sitt nye direktiv har general Diesen – med vår reviderte Grunnlov i hånd - stadfestet Holst-doktrinen i skjerpet og tilnærmet kodifisert form.

Med den nye Grunnlovparagrafen har vi fortsatt – med visse modifikasjoner – ytringsfrihet i Norge. Vi ser imidlertid konturene av en utvikling hvor "integritet" blir erstattet av "lojalitet" som det styrende prinsipp. I så måte er dette konturene av et videre mønster, hvor også den foran nevnte spørreskjemaundersøkelsen om holdningene til forsamlingsfrihet passer inn. Det er en undersøkelse som har avdekket en skremmende utbredt grad av fundamental intoleranse hos et stort flertall av landets befolkning.

Ytringsfrihet oppfattes åpenbart som et besværlig gode, som må underlegges strenge begrensninger ut i fra hva som det til enhver tid er opportunt å anse som "riktige meninger". Er det virkelig slik vi vil ha det?

Det kan faktisk se slik ut. Våre riksdekkende TV-kanalers nyhetssendinger kunne 22. august bringe en grell anskueliggjøring av ytringsfrihetens kår i dagens Norge: En politiker av en ikke helt ensrettet støpning – Vidar Kleppe – overfalles brutalt av pøbelen under partiet "Demokratenes" valgkampmøte på Egertorvet i Oslo. Vi blir vitne til at politiske ytringer undertrykkes med primitiv voldsbred, med lovens håndhevere som passive tilskuere. Noen likte øyensynlig ikke det de trodde at mannen skulle si, og da skulle han heller ikke tillates å si det. Man kan innvende at episoden ikke var særnorsk. Slikt kan skje verden over – i Paris, Berlin, Moskva, muligens endog i Washington, like så vel som i Oslo. En tynn trøst, men fremfor alt irrelevant. Hvordan vi har det i Norge, er vårt eget ansvar – ikke omverdensens.

I sin lederartikkel 31. juli minner Aftenposten om at den grunnlovsfestede ytringsfrihet inkluderer en rett til å holde offentlige møter, "også for grupper de aller fleste av oss tar avstand fra". 16 Avisen konstaterer at dette "bør være en selvfølge, men er det altså ikke for et flertall av nordmenn". Så spør det hvor mange av oss som er enige i avisens sluttkommentar – at det er all grunn til å be hver enkelt av oss tenke gjennom hvilke holdninger vi egentlig målbærer.

Noen ganger er det ikke ålreit ...

Noter

1 Refreng fra sangen "Fett på knokane", radiohit av popgruppen "Vestlandsfanden" mai 1982.

2 Europarådets Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, inngått i Roma 4. november 1950, artikkel 10. For en nærmere presentasjon av forfatterens bruk av ytringsfrihetsbegrepet vises til Odd Gunnar Skagestad, avhandlingen Økonomi og politikk i Syd-Afrika. En studie av sentrale frihetsdimensjoner i lys av økonomisk og politisk ulikebehandling, rapport til UiO april 1974, ny utg. Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala, januar 2004, spesielt s.12-13 samt kapitlet "Ytringsfrihet og trykkefrihet; samt adgang til kunstnerisk utfoldelse", s.67-72.

3 Aftenposten (del 1) 29. juli 2005, førstesideoppslaget "Ja til mindre ytringsfrihet" og artikkelen "Vil begrense ytringsfriheten", s.4-5.

4 Se f.eks. Odd Gunnar Skagestad, Norge på terskelen, DirekteForlaget, Oslo 2000, s.94-95.

5 Nettutgave http://odin.dep.no/jd/norsk/dok/andre_dok/nou/012005-020029/hov002-bu.html .

6 Nettutgave <http://odin.dep.no/jd/norsk/dok/regpubl/stmeld/012001-040019/hov001-bu.html> .

7 F.eks. Shabana Rehman, "Fear of the big black ass – ytringsfrihet", artikkel i Morgenbladet 9.-15. september 2005, s.21.

8 Jfr. Odd Gunnar Skagestad, "Rettsikkerhetens grenser", kronikk i Farmann Newsletter, Uke 24, 17. juni 2005, nettutgave <http://www.farmann.no/arkiv/2005/06/farmannkronikke.html> .

9 Jfr. teologiprofessor Bernt T. Oftestads illustrerende drøftelse i kronikken "Den katolske kirke og Hitler",

Aftenposten 6. september 2005.

10 Hendelsesforløp gjengitt etter Aftenpostens oppslagsbok HVEM HVA HVOR 1988, Schibsteds forlag, Oslo 1987, s.73.

11 Aftenposten 2. januar 2002, førstesideoppslaget "Qvigstad kneblet av UD" og artikkelen "UD stoppet kritisk Qvigstad".

12 Sverre Diesen, "Hva må gjøres i Forsvaret?", artikkel (kronikk) i Aftenposten 2. april 2005.

13 Odd Gunnar Skagestad, "Forsvaret: En ny kost – og en ny giv?", artikkel i Pro Patria / Vårt Vern, mai 2005, s.64-65.

14 "Diesens visjoner", lederartikkel i Aftenposten 2. april 2005.

15 Geir Anda, "Offiserers uttalelser til mediene", artikkel i Aftenposten 14. oktober 2005.

16 "Oppsiktsvekkende intoleranse", lederartikkel i Aftenposten 31. juli 2005.

Avdelingsdirektør Odd Gunnar Skagestad har tjenestegjort i UD siden 1974, og har blant annet vært stasjonert i Russland, Nigeria og Sør-Afrika, Han var generalkonsul i Murmansk 1994-97 og har senere blant annet vært hvalfangskommisær med rang av ambassadør.

umoe mandal

Med Skjold for fremtiden

umoe

Umoe Mandal AS
 Member of the Ullveit-Moe Group
 Gismerøya, Servicebox 902, N-4509 Mandal, Norway
 Tel: +47 3827 9200 Fax: +47 3826 0388
 E-mail: mandal@umoe.no / Internet: www.umoe.no